

Свистович Роман,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри «Правознавство» Житомирського інституту ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», вул. Фрометівська, 2, м. Київ, 03039; <https://orcid.org/0009-0005-5057-6133>

ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МАСОВИХ ЗАХОДІВ ТА ЇХ ВИВЧЕННЯ З МЕТОЮ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПЕРЕТВОРЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ У МАСОВІ ЗАВОРУШЕННЯ

Анотація. У науковій статті встановлено, що масові заходи на сьогодні є досить важливим аспектом соціального життя України. Разом з тим масові заходи можуть перерости у масові заворушення, які негативно впливають на стосовно охорони публічного порядку та публічної безпеки, а також на спокій у містах де вони проводилися. Таким чином необхідно розробляти і застосовувати різноманітні форми і методи протидії перетворення слід зазначити на масові заворушення.

У статті обгрунтовано і проаналізовано цілий ряд теоретичних і практичних джерел стосовно попередження масових заворушень, які були розроблені дослідниками. Водночас, відмічено, що в процес розробки форм і методів попередження переростання масових заходів у масові заворушення розглядалися аспекти тільки з точки зору правоохоронних органів. Тому необхідно враховувати також думки психологів, соціологів, економістів та інших галузей знань, які впливають на масові заходи

Обгрунтовано що психологічні характеристики учасників масових заходів мають певні співпадіння, проте в кожному конкретному випадку необхідно враховувати різноманітні фактори, які можуть призвести до переростання масових заходів у масові заворушення

Зроблено висновок, що кожен масовий захід є певною мірою унікальним, але питання психологічного забезпечення протидії переростання масових заходів у масові заворушення можуть бути розроблені загальними і тому напрями такої розробки мають стати пріоритетом для науковців у сфері правоохоронних органів

Розглядаючи питання переростання масових заходів у масові заворушення необхідно враховувати таких психологію натовпу, адже доведено, що людина яка перебуває у натовпі в переважній більшості розчиняється як окрема особа і під впливом натовпу може здійснювати дії, які б вона не здійснювала поза натовпом. Тому запропоновано також класифікацію натовпів, яка б допомагала у вирішенні проблеми переростання масового заходу у масові заворушення

Ключові слова: масові заходи, масові заворушення, психологічна характеристика учасників масових заходів, психологічна характеристика натовпу, напрями аналізу підготовки масових заходів, дозвіл на проведення масового заходу охорона публічного порядку та публічної безпеки під час масових заходів.

Svystovych Roman,

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of «Jurisprudence», The Zhytomyr Institute of the Private Joint Stock Company «Higher education institution «The Interregional Academy of Personnel Management», 2, Frometivska Str, Kyiv, 03039; <https://orcid.org/0009-0005-5057-6133>

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF MASS EVENTS AND THEIR STUDY IN ORDER TO PREVENT THE TRANSFORMATION OF MASS EVENTS INTO MASS RIOTS

Abstract. The scientific article established that mass events are currently a rather important aspect of the social life of Ukraine. At the same time, mass events can develop into mass riots, which negatively affect the protection of public order and public safety, as well as peace in the cities where they were held. Thus, it is necessary to develop and apply various forms and methods of countering the transformation should be noted for mass riots.

The article substantiates and analyzes a number of theoretical and practical sources regarding the prevention of mass riots, which were developed by researchers. At the same time, it was noted that in the process of developing forms and methods of preventing the development of mass events into mass riots, aspects were

considered only from the point of view of law enforcement agencies. Therefore, it is necessary to take into account the opinions of psychologists, sociologists, economists and other fields of knowledge that influence mass events.

It is substantiated that the psychological characteristics of the participants of mass events have certain overlaps, however, in each specific case, it is necessary to take into account various factors that can lead to the development of mass events into mass riots.

It was concluded that each mass event is to some extent unique, but the issue of psychological protection against the development of mass events into mass riots can be developed in general, and therefore the directions of such development should become a priority for scientists in the field of law enforcement.

When considering the issue of the development of mass events into mass riots, it is necessary to take into account the psychology of such a crowd, because it has been proven that a person who is in a crowd in the vast majority dissolves as an individual and under the influence of the crowd can perform actions that he would not have performed outside the crowd. Therefore, a classification of crowds is also proposed, which would help in solving the problem of the development of a mass event into mass riots.

Key words: *mass events, mass riots, psychological characteristics of participants in mass events, psychological characteristics of the crowd, areas of analysis of mass event preparation, permission to hold a mass event, protection of public order and public safety during mass events.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Подальша демократизація громадянського суспільства, децентралізація владних повноважень в Україні дає можливість громадянам більш активно брати участь в управлінні державою через проведення масових заходів та вплив як на місцеву владу, так і на центральні органи влади. Проте проведення масових заходів в Україні до сьогодні не врегульовано тому виникає багато проблем. Крім того недостатньо вивчені психологічні характеристики учасників масових заходів, які певною мірою впливають на переростання масових заходів у масові заворушення.

При наданні дозволів на проведення представники місцевої влади та місцевого самоврядування не завжди враховують досвід проведення таких масових заходів в інших містах України. Особливу увагу приділено формуванню натовпів та їх психологічних характеристик, адже коли масовий захід перетворюється на неконтрольований натовп в більшості випадків такий масовий захід перетворюється на масові заворушення.

Головним напрямом статті є встановлення відповідного зв'язку між організацію та проведення масових заходів, а також перетворенням їх у масові заворушення в результаті неправильних дій як представник місцевої влади та місцевого самоврядування, а також правоохоронних органів. Запропоновано окремі напрями досліджень щодо виокремлення психологічних характеристик як учасників масових заходів так і питань організації їх проведення. Подальші дослідження у зазначеному напрямі запропоновано проводити не тільки в системі правоохоронних органів, але й у сфері психологічної

науки з метою зменшення випадків перетворення масових заходів у масові заворушення

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Теоретичною основою статті є широкий спектр наукових і законодавчих джерел. Основними з них є закони та законопроекти України, урядові програми та інші нормативно-правові акти. Висвітлення досвіду вирішення проблемних аспектів у сфері проведення масових заходів розглядалося в публікаціях Заросила В.В., Возника М.В., Мартишко А.Ю., Березана В.М. Питання психологічної характеристики масових заходів та натовпу висвітлювалося у працях Лебона Г., Туриніної О.Л., Ауфрієвої Н.М.

Використовувалися також праці працівників правоохоронних органів, які проводили спостереження за дотримання прав людини і громадянина під час проведення масових заходів Заросило В.О., Мамай К.В., Чернявський С. С., Грібов М. Л. та інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою пропонованого наукового дослідження є напрям аналізу питань підготовки і проведення масових заходів в Україні та розгляд психологічних особливостей як поведінки учасників масових заходів так і натовпів, які в подальшому можуть перетворюватися у масові заворушення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз сучасних досліджень масової поведінки, причому різних їх варіантів, яких використовувалися, підтверджувалися чи спростовувалися запропоновані моделі пояс-

нення масової поведінки, дозволив виявити ряд щодо нових тем. Свідомість та поведінка масових утворень людей були визнані як явища, що залежать від багатьох факторів таких як: соціальних умов, наявності «глядачів», наявності окремих відомих особистостей, мети та організації проведення заходу, політичної ситуації в країні, спрямованості організаторів та учасників та т. ін.

Певний вплив на проведення масових заходів здійснюють такі фактори як дозволи на їх проведення, місце проведення, час проведення, погодні умови, попередня агітація та багато інших факторів [1].

Масові заходи можуть переростати у масові заворушення, але можуть закінчуватися як заплановано організаторами. Окремі вчені досліджували досить прискіпливо феномен масових заходів, або як їх також називають окремі дослідники «натовпів» [2].

Психологія окремих людей у натовпі в переважній більшості змінюється, тим більше, якщо натовп є налаштований агресивно. У багатьох людей, які брали участь у масових заходах виникало почуття сили, тобто окремі індивідууми вважають, що натовп, в якому вони беруть участь може вирішити багато виникаючих чи існуючих проблем.

Окремі дослідники доводять, що існує ряд категорій учасників масових заходів. До них відносяться:

- активні учасники та організатори, які чітко сформулювали мету своєї участі в масовому заході;

- учасники, які приєдналися до складу масового заходу, проте вони певною мірою не є активними, їх приєднання до такого заходу більше є імпульсивним чим усвідомленим;

- особи, які випадково заради цікавості приєдналися до масового заходу, вони в переважній більшості не розуміють мети масового заходу та не готові до активних дій;

- випадкові особи, які також приєднуються до масового заходу але не готові підтримувати його ідеї і можуть в будь-який час залишити місце проведення масового заходу [1].

В більшості випадків психологи визначають масові заходи як натовп. Учасниками натовпу є суб'єкти, які приєдналися до неї або через ідеологічні міркування, або внаслідок визначення відповідності своїх цінностей з цінностями та ідеями натовпу. Агресивні особи, які приєдналися до натовпу, становлять особливу небезпеку, оскільки вони можуть дати волю своїм негативним схильностям.

Виділяють також людей, які сумлінно помиляються, які долучаються до натовпу через помилкове сприйняття обстановки.

Третю групу учасників натовпу можуть створювати просто цікаві люди, які ніби спостерігають за подіями з боку, але при цьому їхня присутність збільшує ефект масовості заходу та впливає на емоції учасників. Тут доречним буде згадати про феномен «почуття сили», коли розширення меж масової групової освіти збільшує у свідомості учасників можливості, силу та як наслідок – право натовпу на активні дії [3].

Психологи виділяють ряд сфер взаємодії учасників масових заходів. Перш за все визначається рівень взаємодії осіб, які беруть участь у масових заходах:

- перше це визначення своїх, які віддані справі проведення масового заходу і чужих, які можуть протидіяти, або не підтримують ідеї масового заходу. Тобто у членів групи формуються відповідні уявлення про своїх і чужих.

- велику роль відіграють засоби масової інформації та громадські організації, які формують ставлення оцінки осіб, які беруть участь у масовому заході як до самого масового заходу;

- певну роль відіграють і безпосередні комунікації учасників масових заходів як до проведення самого масового заходу так і під час його підготовки;

- психологи виокремлюють також таке поняття як соціальна мобільність, тобто можливість переходу одних суб'єктів до іншої соціальної групи, що таким чином впливає на бажання учасників масового заходу здійснювати окремі дії;

- відіграє певну роль і рівень соціально-психологічної згуртованості майбутніх учасників масових заходів, чи вони готові добиватися поставлених цілей;

- впливає також на стан проведення масових заходів та перетворення їх на масові заворушення і попередній досвід осіб, які вже брали участь у масових заходах і певною мірою досягали відповідних результатів [5].

Дослідники виокремлюють також такі сфери у психології учасників масових заходів:

- Когнітивна сфера, до якої відносять менталітет учасників, колективні уявлення щодо масового заходу, соціальне мислення учасників та їхню суспільну свідомість;

- Мотиваційна, яка складається з цілей, установок групових інтересів та цінностей учасників масових заходів;

- Регуляційно-вольова, яка складається з почуттів, емоцій, настроїв учасників масових

заходів, а також групової поведінки та колективної діяльності.

Всі ці сфери взаємопов'язані і в цілому становлять картину психологічної характеристики масових заходів. Виходячи з зазначених характеристик учасників масових заходів мабуть необхідно розробляти відповідні методики переростання масових заходів у масові заворушення.

Зазначені питання досить часто обговорювалися у науковій літературі, проте на сьогодні ще не розроблено загальні методичні рекомендації щодо протидії масовим заворушенням та їх попередженню.

Більшість авторів, які розглядали питання протидії масовим заворушенням розглядали зазначене питання з точки зору силового припинення масових заворушень [6, 7, 8, 9]. Окремі дослідники взагалі акцентували напрями досліджень тільки на силовій протидії масовим заворушенням, а інші розглядали напрями протидії у порівнянні з міжнародним досвідом діяльності поліції та інших правоохоронних органів [10].

Проте системних праць у сфері психологічного впливу на масові заходи з метою попередження перетворення їх у масові заворушення на сьогодні в Україні не проводилося.

Використовуючи окремі наукові праці та дані щодо практичної діяльності правоохоронних органів у сфері протидії перетворення масових заходів у масові заворушення можна запропонувати окремі напрями діяльності як правоохоронних органів так і органів місцевої влади та місцевого самоврядування.

До таких напрямів можна віднести такі види діяльності:

- встановлення як оперативним шляхом так і контролем за засобами масової інформації а на сьогодні і за соціальними мережами окремі випадки підготовки масових заходів та їх аналіз;

- встановлення організаторів та в окремих випадках підбурювачів проведення масових заходів, особливо в питаннях, які є досить гострими і стосуються недоліків в роботі органів місцевої влади та місцевого самоврядування і можуть викликати незадоволення у населення;

- внесення пропозицій до керівників органів місцевої влади та місцевого самоврядування з метою ліквідації найбільш кричущих фактів їх незадовільної діяльності або навіть усунення окремих керівників, в разі відсутності реакції використання соціальних мереж та звертань до вищих органів державної влади з метою відповідної реакції.

- проведення відповідних як оперативних так і відкритих заходів з метою встановлення потен-

ційних учасників масових заходів аналізу їх настроїв та цілей їхньої участі у масових заходах;

- в разі звернення організаторів масових заходів щодо їх проведення необхідно чітко встановити у дозволі, який видається органами місцевої влади та місцевого самоврядування найбільш чіткі параметри масового заходу, місця проведення, щоб не було можливості здійснення провокаційних дій, наприклад, проведення масового заходу у недалекій відстані від церков, костелів, місць поховання та т. ін. При цьому у кожному конкретному випадку необхідно пропонувати проведення масового заходу у нейтральному місці;

- місце проведення масового заходу також має відповідати вимогам щодо охорони публічного порядку та публічної безпеки, тобто учасники не повинні блокувати дорожній рух та викликати невдоволення учасників дорожнього руху, не порушувати учбовий процес у школах та інших навчальних закладах;

- має значення також уточнення часу проведення масового заходу. Якщо він має проводитися у вечірній час тобто після закінчення робочого дня треба враховувати приєднання до такого масового заходу робітників підприємств, установ та організацій. Тому кількість учасників може збільшитися;

- вимагає чіткості також і питання щодо використання учасниками масових заходів засобів масової агітації, різноманітних гасел, та виготовлених самостійно плакатів і вимог, які в окремих випадках можуть використовуватися як засоби нападу;

- представники органів місцевої влади та місцевого самоврядування, які вирішують питання щодо надання дозволу на проведення масового заходу мають письмово з'ясувати хто буде відповідальним за стан публічного порядку та публічної безпеки під час проведення масового заходу. Якщо організатори пропонуватимуть, що охорону публічного порядку та публічної безпеки вони беруть на себе то вони повинні письмово це засвідчити. Зазначене письмове підтвердження може бути використане в судовому процесі в разі перетворення масового заходу на масові заворушення;

- перед видаванням дозволу представники органів місцевої влади та місцевого самоврядування мають також узгодити питання завершення масового заходу та розосередження його учасників. При цьому саме завершення масового заходу в окремих випадках має досить важливе значення, адже якщо мета масового заходу не досягнута то учасники можуть оголошу-

вати голодування, будувати наметові містечка та т. ін., тому необхідно передбачити подібні сценарії і забезпечувати безпеки громадян;

– в будь-якому випадку головним фактором взаємодії з організаторами та учасниками масових заходів повинно стати чітке та вимогливе питання масовий захід проводити не заборонено, проте порушувати публічний порядок та публічну безпеку не дозволено.

Окремі психологи, особливо ті які працюють у сфері конфліктів та їх припиненню також пропонують ряд психологічних напрямів протидії перетворення масових заходів на масові заворушення.

Перш за все питання психології натовпу, які можуть і мають бути враховані при діях співробітників правоохоронних органів, які здійснюють охорону громадського порядку при проведенні масових заходів. Існують два підходи щодо аналізу натовпів, які можуть перетворюватися на масові заворушення:

– Класичний підхід «психологія натовпу» (Г. Лебон, З.Фрейд, Г. Тард, С. Московичі та ін.) [2];

– Підхід з точки зору «теорії соціальної ідентичності» (Дж. Тернер, С. Рейхер, Дж. Поттер, Дж. Друрі та ін) [11].

У тлумачному словнику української мови натовп визначається як « Велике неорганізоване скупчення людей» [12]. Аналогічні визначення ми можемо побачити у ряду мовознавців.

Існує цілий ряд визначають натовпів, проте для цілей нашого дослідження ми вибрали наступні:

– Випадковий натовп – скупчення людей, які зібралися подивитися на несподівану подію.

– Конвенційний натовп – груповий натовп, який збирається з приводу наперед оголошеної події (мітинг, футбольний матч тощо).

– Експресивний натовп – груповий натовп, що ритмічно виражає домінуючі в натовпі емоції – радість, ентузіазм, протестні настрої.

– Екстатичний натовп – групове утворення, яке заражене екстремальною формою вираження своїх емоцій – радістю, гнівом тощо.

Діючий натовп – груповий натовп, що представляє найбільш небезпечний вид колективної поведінки (протестної, опозиційної) для правоохоронних структур. У межах зазначених натовпів виділяють ряд підвидів: агресивна (домінанта поведінка – лють, агресивність тощо.), панічна (у ситуації порятунку свого життя) і користолюбна (прагнення людей спрямоване на заволодіння майном).

Можна виділити такі основні ідеї, які виокремлюються для визначення натовпів:

1. Натовп – це скупчення людей одному місці, а сукупність індивідів, які мають певну психологічну спільність.

2. Людина діє свідомо, але в натовпі в переважній більшості неусвідомлено, оскільки свідомість індивідуальна, а несвідоме може бути колективним. У людини знижується раціональна оцінка своїх дій

3. Натовп, як правило, потребує наявності лідера, який керує нею не на основі доводів розуму, а з допомогою особистої харизми та емоцій. Для управління масами лідер часто використовує якусь найвищу ідею – національні інтереси, захист Вітчизни, справедливість тощо.

4. Людина «розчиняється» у натовпі під впливом навіювання. Цей феномен визначають як ефект психологічного зараження (несвідомо діє як і всі).

5. У разі належності індивіда до натовпу у нього знімаються особисті психологічні заборони на протиправну поведінку. Виявляється так званий ефект анонімності та у людини з'являється можливість вираження своїх комплексів.

6. У натовпі людина психологічно відключається від свого соціального статусу (в одному натовпі можуть бути професор, студент, робітник і особа без певного місця проживання).

7. Може відбуватися зниження інтелектуальних здібностей індивіда, оскільки ми зазначали, що людина в натовпі діє емоційніше, ніж усвідомлено.

Практично всі автори зазначають, що для формування масового натовпу виникає так зване «ядро натовпу» – люди, які мають завдання сформуванню, психологічно згуртувати натовп та використовувати його у своїх цілях.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином при здійсненні заходів щодо протидії перетворення масових заходів на масові заворушення необхідно враховувати наступні аспекти:

– можливість встановлення цілей та напрямів масового заходу перед його початком та можливість певного впливу на його учасників

– контроль за соціальними мережами, особливо осіб, які можуть бути потенційними організаторами масових заходів;

– можливість попереднього контакту працівників правоохоронних органів та організаторів з метою встановлення чітких правил поведінки учасників масових заходів під час їх проведення та усунення можливостей перетворення масових заходів у масові заворушення;

– внесення окремих пропозицій до керівництва місцевої влади та місцевого самоврядування, а також до керівництв регіональної влади

з метою усунення окремих фактів, які можуть викликати незадоволення учасників масових заходів;

– проведення аналізу настроїв учасників майбутніх масових заходів та відповідне планування сил і засобів правоохоронних органів щодо припинення порушень публічного порядку та публічної безпеки;

– при наданні дозволів на проведення масових заходів треба враховувати настрої організаторів та майбутніх учасників та домагатися письмового підтвердження щодо запобігання протиправних дій;

– застосувати всі можливі заходи щодо попередження можливих провокацій як з боку учасників масових заходів так і з боку інших осіб;

– чітко визначати у дозволі на проведення масового заходу місце його проведення з метою усунення окремих дій провокаційного характеру;

– чітко визначити у дозволі на проведення масового заходу використання різноманітних засобів масової агітації та пропаганди особливо використання саморобних плакатів та інших виробів, які можуть в подальшому використовуватися як зброя;

– у наданому дозволі необхідно також чітко зафіксувати час закінчення масового заходу, що в разі переростання масового заходу у масові заворушення буде використовуватися у суді проти організаторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заросило В. В. Адміністративно-правове забезпечення проведення масових заходів в Україні : дис. канд. юридичн. наук : 12.00.07 – Адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право. Київ. 2017. 234 с.
2. Лебон Г. Психология народов и масс. СПб. Питер. 1995. 340 с.
3. Туриніна О. Л. Психология масової поведінки: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2012. 152 с.
4. Ануфрієва Н. М. Соціальна психологія : навч. посіб. / Н. М. Ануфрієва, Т. М. Зелінська, Н. О. Єрмакова. Київ: Каравела, 2016. 370 с.
5. Психологія мас: конспект лекцій. укладачі: П. І. Сахно, К. С. Сахно. Суми : Сумський державний університет, 2022. 116 с.
6. Возник М. В. Організаційно правові засади управління органів внутрішніх справ при забезпеченні масових заходів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2010. 188 с.
7. Мартишко А. Ю. Адміністративно-правове забезпечення охорони громадського порядку ОВС під час проведення спортивних заходів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2010. 248 с.

8. Березан В. М. Адміністративно-правове забезпечення охорони громадського порядку та громадської безпеки під час проведення масових заходів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2014. 287 с.
9. Заросило В. О. Мамай К. В. Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження та припинення групових порушень громадського порядку та масових безпорядків. Монографія. К., МП Леся. 200 с.
10. Чернявський С. С. Грібов М. Л. Корзун А. С. Використання в Україні зарубіжного досвіду протидії масовим заворушенням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021 № 1(118)
11. J. H. Turner. *The Structure of Sociological Theory* Homewood, Illinois, the Dorsey press, 1974
12. Натоп. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BF>

REFERENCES:

1. Zarosylo, V. V. (2017). *Administratyvno-pravove zabezpechennia provedennia masovykh zakhodiv v Ukraini* : dys. kand. yurydychn. nauk [Administrative and legal provision of mass events in Ukraine dis. Ph.D]. legal of science Specialty 12.00.07 administrative law and process, financial law, information law Kyiv. 234 p.
2. Lebon, H. (1995). *Psykhohohyia narodov y mass* [Psychology of nations and masses]. St. Petersburg Peter. 340 p.
3. Turinina, O. L. (2012). *Psykhohohyia masovoi povedinky* [Psychology of mass behavior]: teaching. manual for students higher education closing. K. : SE "Personal Publishing House", 152 p.
4. Anufrieva, N. M. (2016). *Sotsialna psykhohohyia* [Social psychology]: teaching. manual / N. M. Anufrieva, T. M. Zelinska, N. O. Yermakova. Kyiv : Caravela, 370 p.
5. Sakhno, P. I., Sakhno, K. S. (2022). *Psykhohohyia mas: konspekt lektzii* [Psychology of the masses: a summary of lectures]. Sumy: Sumy State University, 116 p.
6. Voznyk, M. V. (2010). *Orhanizatsiino pravovi zasady upravlinnia orhaniv vnutrishnikh sprav pry zabezpechenni masovykh zakhodiv* [Organizational and legal principles of the management of internal affairs bodies in the provision of mass events]. thesis. law of science 12.00.07. K., 188 p.
7. Martyshko, A. Yu. (2010). *Administratyvno-pravove zabezpechennia okhorony hromadskoho poriadku OVS pid chas provedennia sportyvnykh zakhodiv* [Administrative and legal provision of protection of public order of the Ukrainian Armed Forces during sports events]. dissertation. candidate. law of science 12.00.07. K., 248 p.
8. Berezan, V. M. (2014). *Administratyvno-pravove zabezpechennia okhorony hromadskoho poriadku ta hromadskoi bezpeky pid chas provedennia masovykh zakhodiv* [Administrative and legal protection of public order and public safety during mass events]. diss.. candidate. law sciences specialty 12.00.07. K., 287 p.

9. Zarosylo, V. O. Mamay, K. V. Diialnist orhaniv vnutrishnikh sprav shchodo poperedzhennia ta prypynennia hrupovykh porushen hromadskoho poriadku ta masovykh bezporiadkiv [Activities of the internal affairs bodies to prevent and stop group violations of public order and mass disturbances]. Monograph. K., MP Lesya. 200 s.
10. Chernyavskiy, S. S. Hrybov, M. L. Korzun, A. S. (2021). Vykorystannia v Ukraini zarubizhnoho dosvidu protydii masovym zavorushenniam [Use of foreign experience in countering mass riots in Ukraine]. *Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*. No. 1(118)
11. Turner, J. H. (1974). *The Structure of Sociological Theory* Homewood, Illinois, the Dorsey press,
12. Natovp[Crowd]. Retrieved from: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BF>